

Th Haiku là gì ?

Haiku âm theo 10 i ch Kanji (g c ch Nho) là bài cú , có nghĩa là câu nói đ trình bày . Ch "hai" nghĩa là "bài" , trong tiếng Hán Việt có nghĩa "ph ng tu ng" , ch "ku" là "cú" hay "câu". Haiku là lo i th đ c đáo , r t th nh hành c a Nh t B n và là lo i th ng n nh t trên th gi i.

Hình th c th Haiku

M t bài th theo th th Haiku có ba giòng, giòng đ u và giòng cuối m i giòng có năm âm, ô m l y giòng gi a có b y âm, có đ ng 5-7-5, t ng c ng 17 âm. Tiếng Nh t B n đa âm, nên m i giòng có th có m t, hai, ba ch hay nhi u h n. Haiku có bi n th là 5-7-6 hay 5-8-5, lên 18 âm tr n bài. Tiếng Việt đ n âm , nên m i ch là m t âm . Không c n v n đi u , nh ng th Haiku là s k t h p gi a màu s c, âm thanh, t ng hình có ch n l c. Tho t nhìn ch là m t bài th ng n g n, nh ng ng i th đ đ n đ t chúng ta đi qua m t khu v n ch nghĩa nh h p đ thên thang b c vào m t cõi t duy vô cùng bát ngát, m t chân tr i sáng t o r ng m mà ng i đ c c n có m t s t ng t ng đ i dào phong phú .

Ngày nay th Haiku thoáng h n nhi u, không gò bó s ch trong m i câu (t ng c ng trên đ i 17 âm hay ch), không nh t thi t ph i ch m, ph t ho c ch m ph t tu ti n (không c n ph i c u i câu), không c n đ t t a, không b t bu c ph i có t c a mùa . Ch gi l i hình th c 3 câu , và đ c đ a vào nh ng t ng ch i chu t, nh ng n đ c a cái h u h n và vô h n ...

N i dung th Haiku

V n i dung có lu t c b n sau : không mô t c m xúc, ch y u ghi l i s vi c x y ra tr c m t. Vì s ch b gi i h n trong 17 âm nên th Haiku th ng ch di n t m t s ki n x y ra ngay lúc đó, ò thì hi n t i. S ki n này có th liên k t hai ý nghĩ, hay hai ý t ng khác nhau mà ít khi ng i ta nghĩ đ n cùng m t lúc.

Ôi nh ng h t s ng (s k n h n t i)
Trân châu t ng h t (ý nghĩ th 1)
H n hình c h ng (ý nghĩ th 2)

M t bài Haiku Nh t luôn tuân th hai nguyên lý t i thi u, đó là Mùa và Tính Tĩnh ng Quan Hai Hình nh. Trong th b t bu c ph i có “Kigo” (quý ng) nghĩa là t miêu t mùa (không dùng t xuân, h , thu, đông nh ng dùng các t nh hoa anh đào, cành khô, lá vàng , tuy t tr ng ... đ ch các mùa), và di n t m t hình nh l n (vũ tr) t ng x ng v i m t hình nh nh (đ i th ng).

Ti ng ve kêu râm ran (ti ng ve kêu ch mùa h)
Nh tan vào trong than trong đá
Ôi, sao tĩnh ng quá!

Ng yên qua m y ng không (hình nh vũ tr)
l i ve (hình nh nh)
gỗ th u vào lòng đá xanh.

Đ c th Haiku, ta c m đ c v trí đ ng ò ngoài s ki n c a tác gi . Tác gi đ ng nh ch chia s v i ng i đ c m t s ki n đã quan sát đ c.

Thơ Haiku

Tác Giả: Lê Minh Uyên

Thứ Bảy, 22 Tháng 11 Năm 2008 07:30

Cỏ hoang trong đòng ruộng

□□□□□□□□ *Đầy xong bả i ch*

□□□□□□□□ *Phân bón!*

Những người đi c v n có thể nghĩ m đ c tình c m c a tác gi , m t tình c m nhè nh , bàng b c trong c bài th , nói lên niềm vui s ng hay s cô đ n, đôi khi cũng nêu ra đ m tác gi th c m c v c u c đ i c a con ng i: ng n ng i, phù du, tr c s vnh h ng c a thiên nhiên.

Thơ già i này như già t s ng kia

□□□□□□□□ *Có l là m t già t s ng*

□□□□□□□□ *Tuy nhiên, tuy nhiên...*

Th có xu h ng g i ý hay ám ch bóng gió nh nhàng. Thông th ng trong th đ a ra hai hình nh : m t hình nh tr u t ng s ng đ ng và linh hoạt, m t hình nh c th ghi đ u th i gian và n i ch n.

Trăng soi (hình nh tr u t ng)

□□□□□□□□ *M t b y c nh (hình nh c th)*

□□□□□□□□ *Khóc than đấy n i (n i ch n c th)*

Nhà th không gi i thích hay lu n v s liên k t gi a hai hình nh n y, ch di n t s v t theo b n ch t t nhiên c a nó . Ng i làm th ph i t đ t mình nh m t đ a tr lúc nào cũng có c m giác b ng , l lòng khi ti p xúc l n đ u tiên v i ngo i gi i . M t bài th Haiku hay là làm s ng l i nh ng gì đã chôn sâu trong ký c và đ a ra nh ng c m giác sâu s c, t nh , đ t nó kh i l i trí t ng t ng và m c c a ng i đ c đ ng i đ c t suy di n , c m nh n .

Chim vẫn t c bay

□□□□□□□□ *Th ra s ng gió*

□□□□□□□□ *Đ m l t t ng mây*

Th nh m t bài k , s n l c t ng ch , không đ mà cũng không thi u, c t sao nói đ n chính cái đang là - "đ ng h t c th ". N m b t th c t i ngay trong giây phút n y m m, cái đang x y ra l m khi chuyên ch c m t vũ tr thu g n vào trong th i đ m đó, ti u th gi i và đ i th gi i hòa nh p vào nhau. M t di n ti n tr c m t khi n ta liên t ng đ n m t hi n t ng hay bi n c nào đó trong m t kinh nghiệm s ng c a riêng mình . K x o c a th Haiku là gi n l c t i đã ch nghĩa trong th đ v n đ ng trí t ng t ng n i ng i đ c . Không có ng i làm th và k đ c th , c hai nh p làm m t, đ ng âm c ng h ng trong niềm rung c m v i s liên h r t tinh t và hài hòa c a đ t tr i.

Thi n tính trong thơ Haiku

Th Thi n Nh t ban đ u cũng ch u nh h ng t Trung Hoa, nh ng đ n th k th 17 thì th th Haiku ra đ i và phát tri n m nh vào th k th 19 . Ng i sáng l p lo i th này là Thi n s Matsuo Basho. Năm 1680, Matsuo Basho vi t bài th Con ch theo l i Haikai - m t th th m i (theo th i đ m b y gi) m đ ng cho th th Haiku. Các bài Haikai c a Basho ng n, g n, súc tích t ch đ n ý, cho th y cái nhìn và thi t c a nhà th . Nh ng ng i ng ng m ông t p làm l i th này, và th Haikai tr nên nghiêm trang, chín ch n h n đ đ n tr thành th Haiku,

nói lên cái quan niệm và ghi lại sự rung động của nhà thơ.

Sau Basho, có ba nhà thơ lớn của Haiku là người xuất hiện, họ cùng Basho thành lập trường của Haiku Nhật Bản: Basho, Buson, Issa, Shiki.

Trong bài thơ sau đây của Basho :

Fu ru i ke ya
Ka e ru to bi ko mu Con chó nhảy vào
Mi zu no o to
Tiếng nước khua

Chỉ vài chữ : một ao nước, một con chó nhảy, một tiếng nước khua động cũng diễn tả đầy đủ cảnh vật, không dông dài, nhưng luôn luôn đầy ý. Như vậy Haiku là một loại thơ thiển, một cách tiếp nhận sự vật để nhận biết, nhận biết khi cần. Đây là một quan hệ biện chứng giữa tĩnh và động như một công án, một tiếng chuông chiêu mời thức tỉnh lòng người.

Thi nhân ghi lại những xúc cảm của mình với sự biến chuyển trong khoảnh khắc của thiên nhiên đang xảy ra trước mắt. Với một thì thơ ngắn trôi nổi trong vô tình mà thơ lại ra đang nói muôn triêu điếu trong một khoảnh khắc giây. Người không thấy, người không nghe vì người không chú ý nhìn, chú ý nghe hay người không biết suy nghĩ.

Haiku là một nghệ thuật thơ ngắn tập trung vào sự giản dị của Phật giáo và Lão Giáo trong thơ giản dị. Thi nhân thì, giữa các thể và trường thơ, giữa phân tích, giữa thiên nhiên vũ trụ và nội tâm con người. Với một và vũ trụ đều có nguồn gốc từ Đạo, theo sự sinh hóa vô thường và kiếp người cũng chỉ là phù sinh nhỏ bé. Điếu nói ra để hiểu hơn, mà ý lại vô hạn. Điếu mà thơ như một người lãnh đạo chỉ đạo phải là điếu có thể nói để hiểu mà là những điếu mà thơ của nói ra. Cái tiếng vô thường của những con chó gò bó chỉ chú ý vào mình nhỏ hóa trở thành một vũ trụ siêu hình. Trong thơ Haiku có sự dung hợp giữa Thi và Thơ, vì thơ biến đổi tình cảm và thơ có thể trở lại. Thơ Haiku đi từ một sự vật cụ thể thơ như một hình ảnh để nhận biết để đi vào cõi mộng mông bát ngát không hình tượng, như một thi nhân đã nói : "Gom góp tất cả lại nói để hoàn thành một câu, và cả đời thiên thơ giữa thành một hạt bụi". Nhà thơ William Blake cũng có nói : "Cả vũ trụ trong một hạt cát (a world in a grain of sand)".

"T trong hạt bụi i ngu người y
Mà người vô thường ng sát nhau."
Đều cùng với người thì đời người đời :
"T trong hạt cát hàng sa đố
Vũ trụ Chân Như sáng như m m u."

Mùa trong thơ Haiku

Phân loại thơ Haiku của các thi sĩ Nhật Bản nói về bốn mùa xuân, hạ, thu, đông, tuy không nêu ra hẳn tên mùa trong năm. Họ thường dùng những chữ liên quan đến mùa xuân, như "tan tuyết," lúc "hoa mận nở, hoa đào nở," hoặc đến lúc "người người quay về." Với mùa thu, họ hay tả "đêm thanh, trăng vằng vặc đầy sao," lúc "bóng nai thoáng qua rừng," hay là "chuồn chuồn bay khắp chốn," khi người ta "gặt lúa." Mùa hè có "muỗi," có tiếng "ve ra rả," hoặc tiếng "quạ," hay tiếng "suối róc rách." Mùa đông không tránh được cảnh "tuyết rơi" trong hay ven "rừng thông," "gấu," hay là tiếng cười hoặc than thở tách trong "lò sưởi." Và hình như các tác giả Haiku người Nhật không bao giờ nói đến lũ lụt, động đất, bệnh tật... những cái không thể của thiên nhiên.

Miura Chora diễn tả mùa hè đang reo trên muôn ngàn nhánh cây, với lá xanh thắm sáng rực trong nắng vàng :

Vàng phai

Thơ Haiku

Tác Giả: Lê Minh Uyên

Thứ Bảy, 22 Tháng 11 Năm 2008 07:30

□□□□□□ cùng vớ i ngàn xanh

□□□□□□ nghe ngày tháng cũ theo quanh nớ o vớ .

Một bài Haiku khác của Yosa Buson ghi lại sự liên tưởng của ông giữa lá non và thác đổ .
Hãy tưởng tượng dòng nước đổ vào một bụi tre nào đó lúc mặt trời đang lên, xuân đã qua nhưng lá vẫn còn đang trong thời kỳ nảy nở, trẻ chồi a nóng hổi. Nhìn ngàn xanh Buson mà tưởng tượng dòng nước đã nuôi nên cây, thấm mát con người trong tháng hè . Ngay lúc đó, sự liên tưởng dòng nước khi ông nghe văng vẳng tiếng thác đổ gần đầu đó. Nó có thác vẫn rơi xuống như chồi nảy ngàn xưa nhưng hình như đời của Buson cho đời giây phút này ông mới vừa nghe hoặc nghe tiếng thác rõ hơn. Đây chính là một trong những cách diễn đạt ch:

□ non lá nhú lên mầm

□□□□□□ thác reo

□□□□□□ nghe thơ xa gần đầu đây.

Mùa hè thì có tiếng ve kêu như tiếng đá đập thềm và người đi dạo không gian xung quanh thật tĩnh lặng:

□□□□□□ Tiếng ve kêu râm ran

□□□□□□ Nhàn tan vào trong than trong đá

□□□□□□ Ôi, sao tĩnh lặng quá!

Mùa thu khi ăn đồ ăn thì người nghe như nghe tiếng điếng như chung của chùa Horiu:

□□□□□□ Ta ăn một quýt hương

□□□□□□ Tiếng chuông điếng Hô-riu

□□□□□□ Lòng phẫn chí phiêu diêu!!!

Hình ảnh trong thơ Haiku

Ngoài những đề tài về thiên nhiên, Haiku còn có đề tài về con người. Hình ảnh trong thơ của Issa và Basho. Một là thơ. Một và thơ mãi không rời nhau như hình với bóng. Hình ảnh càng cụ thể, càng bao nhiêu thì càng nên thơ bấy nhiêu. Trong ngôn ngữ thi ca của thơ người, dân tộc nào cũng có những vẻ đẹp của chan tình người. Một hình ảnh trên đường phố, trên tiếng gõ cửa kín đáo. Một là chất liệu kết tinh của tất cả những thiên anh hùng ca, những đời sống, những trải nghiệm thiên tình sự và cả trong những vẻ đẹp của Haiku đời sống, thâm thúy Hình ảnh trong thơ Haiku lại càng bất ngờ, phiêu diêu hơn bao giờ hết:

□□□□□□ Đời này đây nào, với tôi

□□□□□□ cùng chim đùa chim sẻ

□□□□□□ không còn mặt trên đời.

Issa

□□□□□□ Yêu người!

□□□□□□ mặt khi nhìn thấy bạn

□□□□□□ khi thấy bạn không.

Issa

□□□□□□ Tóc mặt còn đây

□□□□□□ tan trong nắng nóng

□□□□□□ mùa thu bay.

Issa

Hoa trong th Haiku

Qua bài "Cánh hoa anh đào muôn thu" Busho đ c p đ n v n đ vô th ng:

Nh u chuy n

làm nh i

Hoa anh đào

Hoa anh đào đ i v i ng i Nh t có ý nghĩa đ c bi t, nhìn hoa anh đào khi n ng i ta ch t nh bao mùa hoa anh đào trong quá kh . Còn nói theo ngôn ngữ nhà Ph t, hoa anh đào là bi u t ng c a s vô th ng trong cu c đ i.

M t bài th Haiku khác nói lên hình nh c a m t loài hoa mong manh, mang ki p s ng phù du, gi a màn đêm s ng khói huy n o, âm th m l ng l hé n nh ng cánh m ng l a là, nh đem s c s ng cu n trào vào t ng h i th c a ng i th ng ngo n, ph i chng đó là m t ni m hy v ng bí n, khó hi u c a m t loài hoa ki u di m mang tên N Hoàng Đêm . Ng i th hình nh đã nh p thân vào loài hoa khêu g i đó, đ t đó chiêm nghi m đ c quá trình n hoa " sinh sinh hoá hóa" t bên trong : kh i đ u m t cành cây tr ... đ n m t cái gì nhu nhú đ i phi n lá .... r i xu t hi n m t n tr ng ngà ... t đó n tung cánh bung xòe ra... và cu i cùng là hoa m n khai toàn v n v i nh ng cánh xinh x n n n nà t a h ng th m ngan ngát ...

N Hoàng Đêm m nh kh nh

Trong âm th m hé n phô hoa

Ni m tin yêu huy n bí

V i màu s c tr ng nh t nh t bi u t ng cho s ngây th kh đ i, loài hoa đêm l ng l y khát khao n y đang ch đ i khai hoa n nh y.... đầu bi t r ng ki p s ng t m b ng n ng i đó s đ n h i ch m đ t khi bình minh ch t sáng, ch ng khác gì bóng câu qua c a s , gi t s ng h o trên cành ... Nh ng thi nh tr tình, nh ng bi u t ng thâm thúy, nh ng tín hi u bàng hoàng đã thu hút và đ n đ t tâm t ng i đ c vào m t th gi i cao siêu đ t suy ni m v ki p nhân sinh c a con ng i quanh qu n trong cu c s ng phù tr m đ y oan khiên nghi p ch ng n y .

Cánh hoa m m êm ái

Th m ngát, c m mình gi a b i gai

Tr c bình minh ch u ch t

N ng đã lên, nh ng gi t s ng mai lãng đng, đng v t v o trên nhnh cây đ t lá . Nh ng cánh hoa tàn úa đng r i r ng. M t loài hoa đã ch t và m t ngày m i b t đ u . Nh ng hình nh c a loài hoa m o đó, không sôi đ ng mà v n l ng l n m t trong tâm c m và t duy c a ng i th ng ngo n , đ r i đem l i nh ng c m giác l l m đ t nhiên b ng , bàng hoàng, s ng s t gi a n íu kéo và hoài nghi ...

" Ta ng m t mà ch a đành đánh m t

B i mùi h ng ng tr cánh hoa tàn ....."

M t bài th Haiku, m t bông hoa qu nh n r i tàn, m t ki p phù sinh, m t gi c m ng hoàng l ng...

" Phù bào kho nh kh c vòng sinh đ t

S m n đêm tàn t a ki p hoa..."

Cái s n kh u tu ng đ i đ y h n á i , tham s n si đã h màn theo nh ng cánh hoa tàn, đ l i ng ng n, b n th n và luy n ti c ...

Đ nghe nh c và đ c th Haiku, xin [B M VÀO ĐÂY](#)